

Василије Стоиљковић*
Татјана Вулетич**
Сузана Стојковић***
Универзитет у Приштини са
привременим седиштем у
Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за Руски језик и
књижевност

811.161.1'375.45:811.111
<https://doi.org/10.18485/zivjez.2024.44.1.6>
Оригиналан научни рад
Примљен 01/09/2024
Прихваћен 10/12/2024

СЕМАНТИЧКЕ ПРОМЕНЕ У РУСКИМ АНГЛИЦИЗМИМА КАО ПОСЛЕДИЦА ПРОМЕНА У СОВЈЕТСКОМ/РУСКОМ ДРУШТВУ НА КРАЈУ XX ВЕКА¹

Циљ овог рада био је да истражи природу и правце деловања семантичких процеса у структури руских англицизама који су се одвијали у последње две деценије XX века. Овај кратак временски период изабран је зато што га одликују бурне и садржајне промене које су задесиле руско друштво. Такве социјално условљене промене показале су се као функционални спољашњи фактори који су утицали на развој савременог руског језика. Истраживање је показало присуство већине семантичких процеса које је наука дефинисала за дати период, али и изоловало неке нове, у чему се огледа његов највећи допринос. Као најпродуктивнији процес јавља се семантичко калкирање, а као основни правац по коме се одвијају семантички процеси – промене по моделу из енглеског језика. За већину процеса су, такође, дати и социолошки коментари – наведене су конкретне друштвене појаве које су довеле до неке промене у семантичкој структури англицизама.

Кључне речи: типови семантичких промена, англицизми, савремени руски језик, промене у руском друштву на крају XX века

---

* Филипа Вишњића бб, Косовска Митровица, vasilije.stoiljkovic@pr.ac.rs

** Филипа Вишњића бб, Косовска Митровица, tatjana.vuletic@pr.ac.rs

*** Филипа Вишњића бб, Косовска Митровица, suzana.stojkovic@pr.ac.rs

1 Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03/200184).

1. Увод

1.1 Теоријска разматрања

Довољна нам је само констатација Ј. А. Земске (2000: 12) да су „события второй половины 80-х – начала 90-х годов по своему воздействию на общество и язык подобны революции”, па да схватимо значај овог периода за савремени развој руског језика. Корените промене у руском друштву нису могле да се не одразе на развој и функционисање његовог језика, што је довело до ситуације где већина промена у језику представља директну последицу промена у друштву. Тако су се, у различитом обиму, језика дотакле промене практично на свим његовим нивоима: од акцента и изговора, преко лексике и њене семантике и творбе, морфологије, синтаксе и фразеологије, па све до стилистике, правописа и прагматике. Највеће промене, што је и разумљиво с обзиром на њену подложност променама, захватиле су лексику, како њен квантитативни план – експанзивним позајмљивањем нових јединица, тако и квалитативни – функционални и семантички план. Ове комплексне појаве у језику, које и дан-данас привлаче пажњу научне јавности, пропраћене су, анализиране и описане у многобројним радовима, овде ћемо поменути неколико капиталних монографија, попут: *Русский язык конца XX столетия (1985–1995)* (Земскаја 2000), *Активные процессы в современном русском языке* (Валгина 2003), *Общественные процессы и развитие современного русского языка* (Стерњин 2004), *Русский язык конца XX столетия* А. Д. Дуличенка.

Сваки вид комуникације и, у крајњу руку, размене информација између колектива подразумева и обавезно постојање језичких контаката међу њима, вршење утицаја на језик. Управо се посебна грана науке о језику – контактна лингвистика – бави изучавањем процеса и резултата контактирања језика у конкретном геополитичком простору и одређеним историјским и социјалним условима у оквиру којих долази до интеракције између етничких колектива који говоре на различитим језицима. Током свог историјског развоја руски језик је трпео утицаје других језика чији су снага и значај зависили од конкретних лингвистичких и екстралингвистичких фактора. У низу многих језика који су, у зависности од географског, политичког, економског и културног фактора, у различитим периодима постојања руског народа вршили утицај на његов језик налази се и енглески.

Руско-енглески контакти развили су се нешто касније, али имају велики значај у историји руског језика, а играју и значајну улогу у процесу његовог зближавања с другим европским језицима. Историја руских контаката

с енглеским језиком, који су се манифестовали на плану позајмљивања нових лексичких јединица из различитих тематских поља, бележи неколико периода утицаја који су се одликовали интензивнијим процесом позајмљивања и улажења англицизама у структуру руског језика. Иако су први англицизми спорадично улазили у руски језик и раније, почетак руско-енглеских језичких утицаја везује се за XVI век и руске дипломате на двору енглеских краљева, као и за прве енглеске стручњаке из области медицине, рударства, бродоградње, ратовања. Други активан период почиње у време владавине Петра Великог (1682–1725), када је коришћење страних језика постало модерно. Почевши од бродоградње, нови англицизми су потом продирали у област науке, трговине и свакодневног живота. На двадесете године XIX века односи се трећи период у чијој је основи лежао резултат еволуције језичког утицаја који је наставио да тече након петровске епохе, а био је праћен учвршћивањем Енглеске као светске силе, формирањем става у руском друштву о енглеском језику као језику прогреса и слободоумља и интересовањем за енглеску књижевност. Трећа деценија XX века представља још један значајан период међујезичких контаката, када је енглески постао доминантан извор за попуњавање руског лексикона позајмљеницама. Период Стаљинове владавине и хладног рата такође су интересантни за праћење руско-енглеских језичких контаката, али овога пута из супротне перспективе. Наиме, тада су из идеолошких разлога, по речима Володарске (2003: 99), „созданы условия для ингибирования процесса заимствования иностранных слов”, када позајмљивање из енглеског језика не само да је готово прекинуто већ су и поједини англицизми замењивани домаћим изразима. Последњи период који је и данас у пуној мери актуелан, и у коме се дошло до тога да енглески језик буде основни извор позајмљивања и да поприми карактер модерног перстрата, започет је осамдесетих година прошлог века и у директој је вези с догађајима који су довели до највеће трансформације руског друштва у његовој савременој историји, чиме ће се наш рад и бавити.

На помен појма *позајмљеница из енглеског језика*, који још називамо *англицизам*, слажемо се с констатацијом Дјакова (2012: 73) да је то „јединица угодног језичког нивоа, перенесена у руски језик из енглеског, прошедшая определенную трансформацию или оставшаяся в своем оригинальном облике”, иако ту пре свега имамо у виду лексему, јединицу која је објекат нашег истраживања. Лексичке англицизме ћемо сагледавати у ширем њиховом схватању, које за извор узима језик, а не

националне или етничке карактеристике подручја где је одређена варијанта енглеског заступљена, попут америчког, аустралијског, индијског и других, за разлику од ужег схватања које за англицизме признаје само изворне речи енглеског језика. За савремени руски језик од великог је значаја утицај америчке варијанте енглеског, те се морамо одредити и према овој варијанти англицизама – американизма. За наше истраживање је довољно да приликом дефинисања американизама употребимо нека од одређења која у свом раду наводи Ларцева (2014: 56), према којој су то не само речи које долазе и позајмљују се из америчке варијанте енглеског у различите језике света, укључујући и руски, већ сама значења, настала у оквиру ње, тзв. *делимични американизми*.

Нашавши се у новој језичкој средини, позајмљена реч, у нашем случају англицизам, адаптира се систему датог језика, како би постала његова функционална јединица. Ово се дешава на свим језичким нивоима, међу којима је и семантички. Према Филиповићу и Менац (1995–1996: 114), семантичка адаптација на овом ступњу – примарна адаптација, одвија се у следећим формама: 1) нулта семантичка екстензија, 2) сужење значења у броју и 3) сужење значења у значењском пољу. За наше пак истраживање важни су они процеси који се одвијају код већ освојених англицизама у руском језику, у оквиру, како је поменути аутори називају, секундарне адаптације.

1.2 Уводне напомене

Овај рад се, према проблему који испитује – семантичке промене у лексици, а који је у савременој русистици попримио одлике традиционалног, не разликује суштински од бројних радова који су се бавили истраживањем руског језика на преласку из XX у XXI век, тачније у периоду који је на друштвеном плану обележен перестројком, сменом идеологије, политичког и економског система, транзицијом и глобализацијом и има савремену актуелност (осим монографија поменутих у Теоријским разматрањима навешћемо још само неке: М. Н. Марченко, *Лексико-семантичке процессы в современном русском языке (на примере идеолого-оценочной и общественно-политической лексики)*; С. И. Бахтина, *Семантичка деривација слов иноязычного происхождения в русском языке*; Ю. С. Язикова, *Семантичке процессы в лексике русского литературного языка*; Т. Х. Бердова, *К вопросу семантических трансформаций англицизмов в современном русском языке*; *Semantička adaptacija u Rječniku anglicizata*

и *ruskom jeziku: teorija i primjena* (Филиповић и Менац 1995–1996), као и дисертације: М. С. Селиванова, *Семантическая адаптация англицизмов в русском языке*; М. В. Тарасова, *Семантические изменения английских заимствований в русском и немецком языках в условиях глобализации*; К. С. Захватаева, *Английские заимствования в современном русском языке: семантический аспект*). Специфичност и новина овог истраживања могла би да се огледа у споју корпуса с начином његове анализе: 1) англицизме, као етимолошки посебан лексички слој савременог руског језика, одабрали смо да бисмо видели како се они понашају у периоду када резултати сваколикe активности једног друштва, које чине представници управо енглеског језика као матерњег, доживе глобалну експанзију и популарност; 2) лексикографски извор је коришћен како би се обухватиле јединице које припадају што различитијим тематским пољима; 3) истраживање је организовано на следећи начин: посматра се однос једне етапе, једног временског пресека језичког стања (у нашем случају то је лексика енглеског порекла која је ушла у руски језик до краја седамдесетих година XX века) насупрот другом – пресеку стања крајем XX века, које је фиксатор свих промена на семантичком плану, насталих у анализираном корпусу у међуфази, по друштвеним променама веома израженом периоду. Заправо, у координатни систем истраживања увели смо јасно дефинисане осе времена – периоди где један смењује други – и компарације која садржинске планове периода ставља у опозицију; 4) ослањајући се на литературу у којој су англицизми изучавани, покушали смо да процесе ове врсте, забележене у периоду који истражујемо, систематизујемо и изложимо њихову што разрађенију класификацију која би нам послужила као методолошки ослонац у анализи грађе.

На основу претходно изложеног, као основне задатке нашег истраживања могли бисмо да истакнемо следеће: евидентирање семантичких промена, њихов опис и типологизација, анализа грађе, као и идентификација друштвених узрока као спољашњих фактора који су довели до конкретног типа промене.

Грађа за истраживање ексцерпирана је из речника страних речи у руском језику *Словарь иностранных слов* (Спиркин, Акчурин и Карпинска 1980), његовог седмог прерађеног издања. Он нам је послужио као примарни домен, као полазна тачка у истраживању која осликава оно стање у руском језику које улази у поредбени однос са стањем секундарног домена. За извор грађе секундарног домена послужио нам је *Новый словарь иностранных слов*

(Захаренко, Комарова и Нечајева 2003), у којем је фиксирано стање семантичке вредности англицизама наше крајње поредбене тачке – краја XX века. Анализа је укључила и упоређивање сваке јединице са структуром одговарајуће речи у енглеском језику како би се пре свега проверило да ли су нова значења у примерима из крајњег домена настала путем семантичког калкирања, будући да у истраживању полазимо од претпоставке да је то најзаступљенији семантички процес код дате лексичке категорије. У ту сврху смо, као још један од извора (домен модела), искористили онлајн издање Оксфордског речника енглеског језика (*Oxford English Dictionary*). Његов значај за наше истраживање не огледа се само у томе што, између осталог, бележи значења настала у америчкој варијанти енглеског, на који нас друштвени контекст у оквиру којег посматрамо процесе специфичне за дефинисани период неизоставно упућује, већ и у томе што, као речник историјског типа, уз свако значење наводи годину његове прве употребе, што нам у дискутабилним ситуацијама може помоћи око разрешавања проблема новонасталога значења анализираних јединице – да ли је семема настала у руском језику или је позајмљена из енглеског. Као објекат наше анализе узимане су оне лексикографске јединице код којих експлицитно стоји ознака англицизма.² Полазећи од претпоставке да су семантичкој промени подложније позајмљенице с већом употребом у језику, за крајњу анализу су одабирани они примери који су се нашли у регистру фреквенцијског речника руског језика (Љашевска, Шаров 2009). Тако смо добили грађу од 390 англицизама који припадају најразличитијим тематским пољима, од којих су након прелиминарне анализе код 122 лексеме потврђени резултати деловања барем једног семантичког процеса. У раду ћемо наводити репрезентативне примере из нашег корпуса. Како би резултати истраживања били што релевантнији, рад укључује и квантитативне податке о броју појава заступљених код сваког процеса понаособ.

1.3 Промене у руском друштву на крају XX века и њихове последице

Иако је, поготову након Стаљинове смрти (1953), совјетски режим полако одбацивао или ублажавао неке елементе тоталитарног и затвореног друштва, тек је с перестројком започет процес његове праве демократизације.

2 Овде смо уврстили и оне јединице о чијем енглеском пореклу сазнајемо на основу упућивања на англицизам од којег је дата реч изведена. Ту имамо у виду глаголе, придеве и неке апстрактне именице, које су у процесу морфолошке адаптације у руском језику, због структурних разлика између енглеског и руског, добиле за дате врсте речи одређени суфикс. Проблем око тога да ли неки суфикс само русификује англицизам или од њега гради нову реч разрешио је Дјаков (2012), чијег принципа смо се и ми придржавали приликом одабира корпуса.

Перестројка (*перестройка* – реорганизација) представља промене у систему и друштву СССР-а широких размера које су се одиграле на идеолошком, економском, политичком и културном плану; започела је 1985. и трајала до распада земље – 1991. године. Премда је првобитно замишљена као економска реформа административног карактера, прерасла је у идеју о свеопштој реорганизацији државног система и проглашена је за државну идеологију. Иако је, по мишљењу многих, одговорна за крах највеће земље на свету, перестројка је донела низ априорно позитивних и, с хуманистичког становишта, насушних промена у руском друштву које су, са своје стране, изнедриле низ других новина чијом се оценом овога пута нећемо бавити. Ова својеврсна револуција проузроковала је низ других, међусобно повезаних и условљених глобалних и посебних појава:

1) У постсовјетској Русији долази до смене идеологије, увођења демократије, односно промене друштвено-политичке парадигме као система појмова који одређује владајући систем политичких вредности.

2) Укида се политичка цензура што је довело до реализације принципа политичке слободе: нестало је строго уређење живота чланова друштва; с политичког мишљења и делатности скинуте су стеге што је омогућило свим члановима друштва да се слободно баве друштвеним и политичким радом. Слобода говора, као најопипљивија реалност савременог руског друштва, такође је продукт укидања цензуре. С њом долази до учвршћивања политичког плурализма – поменута демократизација друштвено-политичког живота допринела је формирању различитих политичких партија и створила услове за њихову борбу на свим нивоима власти. Такође, доступност информација постаје већа, медији стичу независност, радио, телевизија и штампа шире круг тема о којима извештавају, забрањена уметничка и научна дела постају доступна.

3) Прелазак на капиталистички систем омогућио је појаву тржишне економије која доводи до развоја нових сфера економске и финансијске активности, појаву нових и обнову старих, предреволуционих установа, развој рекламне индустрије.

4) Услед укидања цензуре и демократизације друштва неизоставно је дошло и до широког развијања до тада забрањиваних и ограничених контаката са светом, пре свега са земљама Западне Европе и САД, тј. руско друштво је попримало карактер отвореног друштва. То конкретно значи да је руски грађанин добио могућност да слободно путује у иностранство и комуницира са странцима, постале су му доступне информације из целог

света, културне и научне тековине модерног доба. Појављује се велико интересовање и увиђа потреба за масовним учењем страних језика, пре свега енглеског као глобалног. Укратко, руски грађанин потпада под утицај савремених глобалних културних и животних трендова који су, углавном, продукт САД, које су након Другог светског рата, услед развијеног капитализма, постале не само водећа економска и војна већ и културна сила. Као последица тога, преузимање реалија и начина живота са Запада у појединим сегментима је вршено без селекције и довољно критицизма, тако да савремену Русију, као својеврсни аутохтони културолошки концепт, не можемо разликовати од остатка света.

5) Као посебну последицу промена које су обележиле крај XX века издвајамо и интензивну технизацију друштва коју можемо назвати и техничком револуцијом. У свакодневни живот грађана уводе се различита техничка достигнућа, превасходно изуми и производи западног света.

6) Перестројка се у појединим сегментима негативно одразила на руско друштво с обзиром на то да се, услед недовољно добре реализације, није кретала у правцу у којем је замишљена. Малтене читава деценија након распада СССР-а, упркос постигнутом прогресу, одликовала се у транзиционом периоду економском и политичком нестабилношћу. Незапосленост, инфлација, низак животни стандард, губитак осећаја трајне безбедности земље развили су код већег дела становништва страх и агресивност, изазвали стрес. Истовремено се друштво у материјалном и социјалном смислу поларизује.

Све ове промене и њима изазване појаве утицале су и на психолошки профил руског човека, а такође, што је за нас најбитније, на промене у језику, што ћемо у оквирима наше теме покушати да покажемо.

2. Типови семантичких процеса у лексици савременог руског језика актуелни за крај XX и почетак XXI века

Пре него што кренемо с процесом истраживања потребно је да се упознамо с процесима и механизмима семантичких промена актуелних за дати, али и мало шири период, описаних у литератури. Овом приликом смо се позвали на оне радове чији је циљ био да препознају и дефинишу најразличитије семантичке процесе активне за руску лексику, независно од њеног порекла (Стерњин 2004; Валгина 2003; Јермакова 2006), како с краја XX, тако и са самог почетка XXI века, како бисмо израдили нашу што детаљнију и свеобухватнију класификацију која ће нам послужити

као ослонац и полазна тачка у идентификацији појава овога типа у односу на речи енглеског порекла. Дакле, видећемо у којој су мери проучени семантички механизми заступљени у нашем корпусу и да ли је можда нешто за њега специфично, што не улази у структуру полазне основе.

Стерњин разликује следеће основне семантичке процесе: семантичку деривацију, семантичку модификацију, реструктурирање смисаоне структуре речи. Уз општу констатацију да је семантичка деривација процес настанка нових значења (семема) у семантичкој структури речи, аутор наводи још неке механизме који утичу на увећање структуре речи: осим о семантичком калкирању, говори и о групној семантичкој дупликацији – појави када се дотад јединствено значење раздваја на две семеме које имају различит семни састав и функционисање у различитим социјалним групама, неретко с развијеном негативном конотацијом. Као пример наводи лексему *предприниматель* код које се једна семема дуплирала па су добијена значења: 1. *руководитель, организатор производственной, коммерческой деятельности* – објективно значење, и 2. *лицо, занимающееся бизнесом, наживающее деньги легким или нечестным трудом и в силу этого имеющее много денег* – значење развијено код оних социјалних група које су се у процесу економске поларизације друштва нашли на страни сиромашних. Семантичка модификација представља процесе који се одвијају у оквиру семеме – појаву нових сема или губљење постојећих из структуре значења који доводе до његовог модификовања. Тако је, рецимо, из речи *демократия* нестала сема *допускает диктатуру в отношении отдельного класса или социального слоя*. Реструктурирање смисаоне структуре представља промену поретка значења, заснованих на асоцијативним односима, у оквиру семантичке структуре многозначне речи која је у вези с психолошком активацијом одређених значења код носилаца једног језика у датом тренутку. Ово се илуструје примером речи *сделка*, где се раније основно значење с неблагоприятном конотацијом *неблаговидные действия двух сторон, сговор* истискује на семантичку периферију, а као основно значење ступа оно које је пре тога било од секундарне важности *заключенное сторонами коммерческое соглашение*.

Валгина издваја три основна механизма у процесу семантичких промена у лексиси: ширење значења, сужавање значења и преосмишљавање. Сви се тичу како промене на нивоу семеме, тако и на нивоу целе семантичке структуре. Механизми ширења и сужавања су јасни; с њима се и преосмишљавање најчешће преплиће, мада има и случајева када се путем

специфичне метафоризације или аналогизације фактички развија нова реч, која ступа у хомонимске односе с постојећом: нпр. *позвоночник* (*кичмени стуб*) добио је и значење *лицо, получившее работу с помощью одного (телефонного) звонка*.

Ауторка је анализом промена насталих под утицајем социјалних дешавања с краја XX века изоловала и неке специјалне, за овакву појаву карактеристичне процесе, који се јављају у споју с поменутим генералним механизмима. *Политизација* је процес када неутрална по значењу реч у процесу ширења развија и политички конотирано значење, што је био случај с речју *перестройка*. Њој су супротни процеси *деполитизација* и *деидеологизација*, када се из маркираних семема уклањају оне семе које садрже политичке и идеолошке одреднице. Ови процеси доводе до ширење значења.

Јермакова у својим истраживањима као најактивније семантичке процесе датог периода разликује: прерасподелу активности основних и пренесених значења, ширење значења, развијање делимичне енантосемије. Први процес је Стерњин донекле објаснио као реструктурирање смисаоне структуре речи, док Јермакова разлог за овакве семантичке покрете види у механизму деархаизације (враћања у употребу раније избаченог или потиснутог значења на место основног). Ширење значења се догађа услед активације процеса *детерминологизације, деполитизације*³ (када се у структури речи чије основно значење поседује научну или политичку конотацију развија семема неутрална у односу на ово обележје) и *улажења жаргонизама и арготизама у књижевни језик* (оваква реч, прошавши процес декриминализације, постаје део стандардног лексикона с добром основом за даљу деривацију нових семема). Ширење значења се такође реализује и механизмом поновне реализације творбених модела (*фалшивка* – првобитно се односила на *фалшивые деньги*, да би касније проширила значење на *любая подделка*). Иако и њих помиње као универзалне семантичке процесе, за метафоризацију и метонимизацију ауторка каже да нису продуктивни у савременом језику; ми ћемо се пак позвати на Стерњина који поготову метафоризацију препознаје као интензиван процес. Енантосемија се дефинише као унутрашња антонимија, односно појава када једна реч поседује међусобно супротстављена значења. Јермакова као облик енантосемије, који се јавља у трансформационим процесима истраживаног периода, уочава спајање у једној речи значења агенса и пацијенса једне исте радње: *переселенец* – 1. *тот, который переселяет*, 2. *тот, которого переселяют*.

---

3 Не треба је мешати са термином истог назива који наводи Валгина.

Поред поменутих процеса, морамо споменути и деегзотизацију, „процесс, при котором слово, имеющее экзотическое значение, т.е. обозначающее инокультурную реалию, со временем утрачивает экзотичность и становится общеупотребительным” (Маринова 2008: 16), будући да нас друштвени процеси које испитујемо неизоставно упућују и на појаву ове врсте.

За разлику од Јермакове, која их не помиње као посебне семантичке процесе већ само као покретаче прерасподеле активности основних и пренесених значења, ми ћемо семантичку архаизацију и деархаизацију уврстити у класификацију, с обзиром на њихов универзални карактер и присуство у нашем корпусу. Будући да оне не доводе до физичких промена и померања у структури речи или некој од њених семема, већ се њихова активност своди само на смену хронолошке актуелности семеме, архаизацију и деархаизацију ћемо дефинисати као нулту физичку модификацију.

Стерњинов појам семантичке модификације нема потребе уврштати у класификацију, будући да ће процеси ширења и сужавања семеме додавањем и губљењем сема из њеног састава бити изложени у класификацији засебно. Назив ћемо искористити само за именовање генералног механизма који се реализује у виду засебних процеса који доводе до промена унутар семеме.

Из класификације ћемо такође изоставити процес поновне реализације творбених модела, из разлога што се он реализује само код речи домаћег порекла или позајмљеница које су творбеном трансформацијом изгубиле тај статус – именица изведених од придева и глагола.

На основу описаних класификација семантичких промена саставићемо једну збирну схему која ће нам послужити као полазни и референтни модел у нашем истраживању. Истраживање би требало да покаже које процесе, и у којој мери, руски англицизми користе приликом промене свог семантичког плана у једном динамичном друштвеном периоду као претпоставци развијене активности комплекса различитих спољашњих фактора, као и то да ли је за њих, као етимолошки засебан лексички слој, карактеристичан неки посебан процес.

Пре него што изложимо нашу класификацију, потребно је дати неколико напомена које се тичу прецизног дефинисања појмова *семантичка деривација*, *семантичко калкирање* и *секундарно позајмљивање*.

Будући да Стерњин (2004: 33) дефинише семантичку деривацију као „процесс возникновения новых семем в смысловой структуре слова”, тј. даје једно прилично широко одређење које, у принципу, може да обухвати било који механизам који доводи до стварања нових значења, нећемо је уврстити у

класификацију као посебан процес. Семантичко калкирање се, с друге стране, одређује као позајмљивање значења, семеме, из језика-даваоца. Међутим, није свака еквивалентност у значењима између језика у контакту доказ деловања овог процеса. Прецизније и тачније дефинисање овог механизма даје нам Горбов (2015: 99), који наводи да се чињеница о деловању семантичког калкирања пројављује само онда када реч из другог језика, која је извор за ново значење неке речи у језику-примаоцу, представља речнички преводни еквивалент на нивоу основног значења које служи као основа за пренос назива реалије у изворном језику. Тако ћемо све оне случајеве код којих не постоји релација на нивоу исходних значења код језика-даваоца и језика-примаоца сматрати неким од других механизма аутентичне семантичке деривације. У значењу семантичког калкирања Крисин користи израз *секундарно позајмљивање (вторичное заимствование)*, односно дефинише га као процес када „наряду с ранее заимствованным и ассимилированным в языке словом появляется слово, по форме совпадающее с ранее заимствованным, но имеющее иное значение, вплоть до полной омонимии” (Крисин 2004: 143). Међутим, појам секундарног позајмљивања морамо посматрати у светлу прецизнијег одређења семантичког калкирања које је дао Горбов. Напослетку, према Горбову (2015: 99), секундарно позајмљивање само одражава чињеницу уласка у језик-прималац нове лексичке или семантичке јединице; оно не представља неки нови механизам, различит од позајмљивања или калкирања, тако да је његова употреба оправдана само са становишта лексикографа чији је задатак да разграничи полисемију од хомонимије. Иако смо га дефинисали као условни појам иза којег не стоји именовање аутентичног семантичког механизма, термин *секундарно позајмљивање* ћемо користити и у класификацију уврстити у једном другом, за калкирање допунском значењу. Дефинишући појам семантичког калкирања, нисмо се одредили према оним случајевима процеса позајмљивања значења који доводе до развоја хомонимије у језику-примаоцу. Наиме, под секундарним позајмљивањем ћемо у нашем истраживању подразумевати управо процес када језик-прималац позајмљује из језика-даваоца оно значење које у семантичкој структури своје речи нема семантичке везе не само с исходним, већ ни с једним од присутних значења, тј. његова мотивациона семема се налази само у језику-даваоцу, што, дакле, доводи до развоја хомонимичне форме. Тачније, у нашој класификацији ће оно бити приказано само као механизам који је по деловању идентичан калкирању, али не и по резултатима, будући да доводи до стварање нове речи, а не до промене унутар постојеће.

Све ћемо промене поделити на два генерална процеса: промене које се тичу семантичке структуре речи, и промене које се одвијају на нивоу семеме, у оквиру њене семне структуре.

Процеси на нивоу структуре речи:

а) ширење структуре додавањем нових семема (семантичка деривација): пренос назива – метафора и метонимија, семантичко калкирање, секундарно позајмљивање, улажење жаргонизама и арготизама у књижевни језик, преосмишљавање, развијање делимичне енантioseмије, групна семантичка дупликација, политизација, деполитизација, детерминологизација;

б) прерасподела значења: реструктурирање смисаоне структуре, враћање семеме на место основног значења услед њене деархаизације;

Процеси на нивоу семеме:

а) семантичка модификација: додавање семе, губљење семе, деполитизација, деегзотизација, деидеологизација;

б) нулта семантичка модификација: архаизација, деархаизација

3. Типови семантичких промена код руских англицизама и њихова условљеност променама у руском друштву на крају XX века

Ово поглавље представља централни део рада будући да су у њему изложени резултати нашег истраживања: анализа, систематизација и класификација грађе. Полазећи од претходно дефинисаних типова семантичких промена актуелних за истраживани временски период, лексикографском анализом примера кроз сва три домена дошли смо до резултата који одговарају на питања: који су семантички процеси актуелни за дати лексички слој и историјски период, у којој мери су фреквентни и продуктивни и да ли смо успели да изолујемо неке нове процесе, специфичне за наш корпус, а нису се нашли у прелиминарној класификацији.

Активација и експанзија евидентираних и описаних семантичких појава код лексике позајмљене из енглеског језика у динамичном периоду развоја руског друштва последњих деценија XX века, обележеном перестројком, транзицијом и глобализацијом, повезане су и условљене факторима и променама који су обележили дати период. У овом смо поглављу такође покушали да за сваки језички процес одредимо и друштвени контекст и из њега проистекле факторе који су довели до његовог покретања.

Пре него што приступимо анализи грађе и идентификацији појава према задатој класификацији, преостало нам је да дамо методолошко појашњење

које се тиче разликовања семантичког калкирања од осталих деривационих процеса. Иако решавање овог проблема изискује дубљу социолошку и историјску анализу, ми ћемо му прићи нешто једноставније. Тако ћемо све оне случајеве код којих новонастало значење има свој еквивалент у већ позајмљеној енглеској речи сматрати за калке.

П) Процеси на нивоу структуре речи

а) Ширење структуре додавањем нових семема

1) Метафора и метонимија (15/15)⁴

Метафора и метонимија представљају базичне механизме семантичке деривације, чија је активност, с већом или мањом продуктивношћу, свевременски присутна. Иако се процес ширења структуре изазван овим процесима није показао тако продуктивним у поређењу са семантичким калкирањем, ипак је присутан и активан и у овом слоју лексике, поготову када је реч о метафори.

Метафора (13/13)

Рельс (енгл. rails)

ПД⁵ – стальная балка спец. профиля со скругленной или железобразной головкой; два рельса образуют колею для движения ж.-д. подвижного состава или других устройств (напр. подъемных кранов), один р. используют в монорельсовых дорогах (см. монорельс) в качестве контактного рельса и т. д.

СД – 1) стальная балка спец. профиля; два рельса образуют колею для движения ж.-д. подвижного состава или других устройств (напр. подъемных кранов), один р. используют в монорельсовых дорогах (см. монорельс); 2) *направление, путь, напр. *поставить на рельсы что-л.* – *наладить что-л.*; *перевести на рельсы что-л.* – *придать чему-л. определенное направление.*

Метонимија (2/2)

Бихевиоризм (енгл. behaviorism)

ПД – одно из направлений в американской психологии, возникшее в нач. 20 в. и устранившее в психологии такие понятия как сознание, мышление; б. считает предметом психологии поведение, под которым понимаются чисто физиологические реакции на стимулы.

СД – 1) одно из направлений в психологии 20 в. (гл. обр. американской), считающее предметом психологии не сознание, а поведение, которое понимается как со-

4 Краћеницама ћемо приликом навођења примера означавати изворе одакле су преузети: ПД – извор примарног домена, СД – извор секундарног домена, ДМ – извор домена модела.

5 Краћеницама ћемо приликом навођења примера означавати изворе одакле су преузети: ПД – извор примарног домена, СД – извор секундарног домена, ДМ – извор домена модела.

вокупность физиологических реакций на воздействие (стимулы) внешней среды;
2) эк. изучение психологических аспектов поведения потребителей в процессе выбора и покупки товаров, выявление их мотиваций и предпочтений.

2) Семантичко калкирање (66/50)

Семантичко калкирање је, према спроведеном истраживању, најпродуктивнији процес ширења значења и семантичке деривације. Активно је скоро код половине лексема, проширивши код појединих структуру с више значења. Ово је и разумљиво: у периоду интензивног процеса позајмљивања из енглеског језика осим нових речи позајмљују се и нова значења код раније позајмљених, која или нису тада позајмљена, или су се код изворне речи развила касније. Семеме се позајмљују подједнако у свим тематским пољима.

Тайм-аут (енгл. time out)

ПД – в спортивных играх (напр., в баскетболе) – перерыв в игре по просьбе команды, ее тренера, предусмотренный правилами.

СД – 1) в нек-рых спортивных играх – перерыв в игре по просьбе команды или ее тренера, предусмотренный правилами; 2) *перерыв в чем-л., напр. т. в международных переговорах.*

ДМ – *A (brief) break from activity, esp. for rest or relaxation.*

Није реткост да се ширење структуре једне речи остварује додавањем и више од једне позајмљене семеме.

БУФЕР (енгл. buffer)

ПД – устройство для смягчения ударов, напр. между вагонами или между вагонами и локомотивом; автомобильные буферы (бамперы) служат гл. обр. для восприятия и смягчения случайных аварийных ударов о внешние препятствия.

СД – 1) на транспортных средствах (локомотивах, вагонах и др.) – устройство для смягчения ударов, напр. между вагонами; автомобильный б. называется бампером; 2) * *промежуточное звено, ослабляющее столкновение, конфликт между двумя сторонами;* 3) *в информатике – буферное запоминающее устройство – устройство, предназначенное для временного хранения информации при обмене ею между устройствами ЭВМ, работающими с разными скоростями;* 4) *то же, что буферная память.*

Семантичко калкирање је често праћено процесом адаптације.

БОКС (енгл. box)

ПД – 1) герметизированная камера для работы с радиоактивными веществами или для работы в стерильных условиях; работа производится внутри камеры при помощи манипуляторов или непосредственно руками, защищенными спец. перчатками, вделанными в стенки камеры; 2) в медицинских учреждениях – отгоро-

женная часть палаты с отдельным входом и выходом или спец. изолированное помещение; бокс устраивается обычно в инфекционных отделениях для предупреждения внутрибольничных заражений.

СД – 1) герметизированная камера для работы с опасными для окружающих веществами или для работы в стерильных условиях; 2) в медицинских учреждениях – спец. помещение для изоляции инфекционных больных или лиц, у которых подозревается инфекционное заболевание; 3) *небольшая часть коллективного помещения, находящаяся в индивидуальном пользовании, напр. отделение для машины в коллективном гараже, помещение в общественном овощехранилище.*

ДМ – *A separate section or enclosed area reserved for a group of people at a sporting venue, typically providing a superior view, comfortable seating.*

Засемантичко калкирање као појаву која представља процес позајмљивања важи све оно што се тиче и самог позајмљивања као механизма уопште.

Говорили смо о процесу демократизације руског друштва и укидања државне цензуре, што је довело до отварања друштва према, до тада капиталистичком и буржоазном, Западу. Дошло је до улажења и интеграције у глобалистичке токове које су у највећој мери дефинисале САД својом доминацијом на свим пољима сваколике људске делатности. Процеси демократизације и децензурисања у руском друштву (о томе смо већ писали у првом делу рада) изнедрили су слободан и увећан проток информација. Ове две промене довеле су до бројних новина у животу руског друштва. До тада забрањиван, а сада неометан и повећан контакт с иностранством доводи до продуктивне размене (прецизније, реч је о једностраном трансферу, простом примању) добара, достигнућа, мишљења, искустава у неограниченим количинама. Овај процес се реализује директно или, најчешће, индиректно – преко телевизије, штампе, књига, научних часописа, музике, филмова, телевизијских емисија и других облика уметности, али и преко интензивираног увоза производа и услуга. На овај начин се у руском друштву појављује гомила нових или сличних реалија. Тако у когнитивној бази руског појединца долази до појаве нових јединица које изискују потребу за именовањем или номинативном специјализацијом. У овом процесу носилац руског језика предност даје простом позајмљивању назива из енглеског језика. Разлог томе није само унутрашње природе – немогућност да се руским морфемама и творбеним моделима именује толико нових реалија које су у релативно кратком периоду заплуснуле руско друштво. Енглески језик је понудио готове и прикладније јединице за номинацију и већ постојећих реалија које су имале описне, дуге или рогобатне називе, а у

складу с принципом језичке економије. Разлози за овај интензиван процес леже такође и у поменутиим друштвеним променама. Отворено друштво је довело и до повећаног интересовања и потребе за учењем енглеског језика: не само што је у новим околностима постојала реална потреба за његовим знањем, већ је његов статус глобалног језика то заправо наметао. Стање у којем је познавање енглеског код становништва подигнуто на виши, а код одређеног дела друштва и на билингвални ниво, доприноси несметаном процесу усвајања стране лексике и семантичког калкирања: значење речи из језика-даваоца или њихова творбена мотивација су познати, тако да се у језик уносе не сасвим страни елементи.

Овај процес је прешао границе простог социолошки условљеног интензивног процеса позајмљивања – англицизми су стекли статус престижних и модерних јединица и тако створили атмосферу у којој настају и одвијају се и неки други семантички процеси у руском језику.

3) Детерминологизација (6/5)

Детерминологизација заправо представља посебан облик деловања, у нашем случају, механизма метафоре, која формира ново значење у релацији са семемом чија је употреба ограничена на области науке; ново значење престаје да се везује за објекте научног истраживања, детерминологује се и прелази у поље непосредне човекове реалности, најчешће као пренесено.

МИМИКРИЈА (енгл. mimicry)

ПД – биол. один из видов покровительственной (защитной) окраски и формы – полезное для данного вида животных сходство по цвету (или) форме с другими животными, растениями (напр., бабочек с листьями) или предметами окружающей природы.

СД – 1) биол. один из видов покровительственной (защитной) окраски и формы у животных, сходно с окраской и формой других животных, растений (напр., бабочек с листьями) или предметами окружающей среды; у растений служит для привлечения или отпугивания животных и заключается в сходстве отдельных органов, а не организма в целом; 2) * *способность человека менять свои взгляды, мнения в зависимости от обстоятельств, приспособленчество.*

Већи број примера (4/3) из нашег корпуса код којих је забележен овај процес је, заправо, продукт деловања семантичког калкирања – детерминологизоване семеме се позајмљују директно из енглеског.

ТАНДЕМ (енгл. tandem)

ПД – 1) расположение однородных машин или их частей в агрегате друг за другом на одной оси, линии; 2) паровая машина с подобным расположением рабо-

чих цилиндров (как правило разных диаметров), напр., т.-машина; 3) двухместный (сдвоенный) велосипед.

СД – 1) расположение однородных машин или их частей в агрегате друг за другом, на одной оси; 2) паровая машина с подобным расположением рабочих цилиндров (как правило разных диаметров); 3) двухместный двухколесый велосипед с сиденьями, расположенными одно за другим; 4) * *два человека, партии, организации и др., действующие согласованно, стремящиеся к достижению общей цели; в тандеме – совместно с кем-, чем-л., в паре.*

ДМ – *Co-operative, joint, dual; involving two persons, organizations, etc.*

Услед лакшег приступа информацијама, што свакако има везе и с развојем технологије, сама детерминологизација као процес у вези је с повећаном употребом термина у свакодневној комуникацији, или њихово значење постаје познато ширим круговима у мери која омогућава да оно постане мотивација за нова значења својствена групи у којој се овај процес одвија. Што се тиче оних примера из нашег корпуса где се семеме с таквим значењем просто позајмљују, ту ће важити они узроци које смо генерално навели и за само калкирање.

4) Удвајање семеме и њено преименовање (2/2)

У нашем корпусу је забележено и неколико случајева удвајања једне од семема из структуре речи и њеног преименовања, тако да једно те исто значење фигурира у структурама двеју речи које ступају у синонимске односе.

КРОСС (енгл. cross)

ПД – 1) *вид спортивных соревнований – бег, лыжные гонки, скачки, скоростная езда на автомобилях, мотоциклах, велосипедах по пересеченной местности;* 2) помещение телефонной станции или телефонного предприятия, в котором устанавливается щит переключений, служащий местом соединения станционных приборов абонентов и абонентских линий наружной сети; 3) собранные в жгут провода, преложные и закрепленные на шасси радиоаппаратуры, щитах (пультах) управления, стойках АТС и др.

СД – 1) *кросс-кантри – вид спортивных соревнований – бег, лыжные гонки, скачки, скоростная езда на автомобилях, мотоциклах, велосипедах по пересеченной местности;* 2) помещение телефонной станции или телефонного предприятия, в котором устанавливается щит переключений, служащий местом соединения станционных приборов абонентов и абонентских линий наружной сети; 3) собранные в жгут провода, преложные и закрепленные на шасси радиоаппаратуры, щитах (пультах) управления, стойках АТС и др.

СД – КРОСС-КАНТРИ – *то же, что кросс 1.*

ДМ – CROSS-COUNTRY – *The sport of cross-country running (skiing, riding, cycling, etc.). Also: a competitive event in such a sport.*

Овакве структурне промене одвијају се по англојезичком моделу, где семема формира нову лексичку јединицу, потпуно се чак издвојивши од старе: руски језик је само у општем процесу позајмљивања лексема из енглеског позајмио још једну нову реч, која ступа у овакав однос са старом, те се такво стање формално одражава кроз овај механизам.

б) Прерасподела значења

5) Реструктурирање смисаоне структуре (9/9)

У зависности од утицаја многобројних социолошких фактора који представљају обележја неког периода или епохе, актуелност датих реалија које су именоване истом речју и припадају истој лексичкој структури може да расте или опада, што у свести носилаца језика доводи до смене асоцијација на релацији основног и изведених значења и промене поретка у структури.

ТЕСТ (енгл. test)

ПД – 1) задания стандартной формы, по которым проводятся испытания для определения умственного развития, способностей, волевых качеств и др. психофизиологических характеристик человека; 2) *вопросник, распространяемый как материал, используемый для конкретных социологических исследований*; 3) в вычислительной технике – задача с известным решением, предназначенная для проверки правильности работы цифровой вычислительной машины.

СД – 1) система формализованных заданий, по результатам выполнения которых можно судить об уровне развития определенных качеств, а также о знаниях, умениях, навыках испытуемого; 2) в физиологии, медицине – метод исследования, диагностики, заключающийся в пробном воздействии на организм, а также препарат, используемый при таком методе, напр. т. на беременность; 3) *специально составленный вопросник, позволяющий судить о чертах характера и психофизиологическом типе личности по ответам на вопросы*; 4) в информатике – контрольная задача с известным решением, предназначенная для проверки правильности работы ЭВМ.

Овај процес је у нашем случају потпомогнут искључиво увођењем, и то путем калкирања, нових семема у структуру речи, које, због своје актуелности за тренутак када постају део те структуре, и потискују на периферију стара значења.

Активација овог процеса у нашем корпусу врло је често у вези с актуелизацијом одређених тематских поља на глобалном нивоу. Дакле, и у овом процесу можемо да приметимо семантичко кретање по спољашњем, америчко-европско моделу.

II) Процеси на нивоу семеме

а) Семантичка модификација

б) Додавање семе (24/23)

Сваку реалију и појаву која је у његовом делокругу човек тежи да усаврши како би била практичнија, доступнија, естетичнија. Тако се и денотати развијају додавањем неког новог елемента у своју постојећу структуру. На језичком плану се појављују нове семеме које се придодaju семној структури значења.

БУНКЕР (енгл. bunker)

ПД – 3) специально оборудованное подземное укрытие, убежище.

СД – 3) специально оборудованное подземное укрытие, убежище; *долговременное фортификационное сооружение.*

Код већине примера у нашем корпусу (19/18) нове семеме не настају као последица промене код реалије унутар руског друштва већ се додају, заправо, позајмљују из енглеског; дата сема или није била актуелна приликом позајмљивања саме речи из енглеског, или је касније додата њеном семантичком пољу. У сваком случају, процес позајмљивања се одвија и на овом нивоу, и то продуктивно.

ШОУ (енгл. show)

ПД – пышное сценическое зрелище с участием «звезд» эстрады, цирка, спорта, джаз-оркестров, балета на льду и т. п.

СД – 1) яркое эффективное зрелище, представление, рассчитанное на массового зрителя, слушателя, напр. эстрадное ш., цирковое ш., *телевизионное ш.*

ДМ – *A television or radio programme; esp. a light entertainment programme.*

Додавање семеме као основни механизам може да доведе до појаве специфичних резултата, што смо у нашем раду издвојили као посебан модел (в. Генерализација).

7) Губљење семеме (6/6)

У процесу промене садржине и функције реалије неки њени елементи се просто губе, као сувишни, нефункционални, превазиђени, а такође могу да се специјализују, или да се њена конотирана значења из свести носиоца језика бришу.

ЈХТА (енгл. yacht)

ПД – парусное, моторное или *паровое* судно различной формы или размера, служащее для спортивных или туристических целей.

СД – парусное, парусно-моторное или моторное судно различной конструкции и размера для спортивных или туристических целей.

Нова структура семеме са значењским пољем из којег је нека од сема избачена најчешће понавља структуру из енглеског језика, што ће рећи да се и овде активира процес према англојезичном моделу (3/3).

БИЗНЕСМЕН (енгл. *businessman*)

ПД – в капиталистических странах – делец, коммерсант, предприниматель; *вообще человек, делающий выгодное дело (бизнес).*

СД – человек, занимающийся бизнесом, предприниматель; делец.

ДМ – A man who works or is skilful in business; (now esp.) one who works in commerce, typically at an executive level.

И овај процес, попут додавања семе, може да доведе до уопштавања значења у виду генерализације и њених подврста.

8) Унакрсна модификација (15/14)

Развој реалија врло често није једносмеран, тако да се у процесу промене у оквиру исте семеме могу укрштати њено истовремено ширење и сужавање, где се једна сема уклања, а друга додаје или једна замењује другу.

ПЛЕД (енгл. *plaid*)

ПД – 2) *большая шаль* (с бахромой или без нее) из плотной шерстяной, обычно клетчатой, ткани, употребляемая как покрывало.

СД – *покрывало* (с бахромой или без нее) из плотной шерстяной, обычно клетчатой, ткани, употребляемая как одеяло или как накидка, платок.

И овај облик активности сема може бити подстакнут преношењем модела из англофоне културе, што је у нашем корпусу доминантан случај (12/11).

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИЈА (енгл. *press-conference*)

ПД – встреча политических, общественных, научных деятелей с представителями печати, радио, телевидения для беседы по вопросам, *представляющим большой общественный интерес.*

СД – встреча политических, общественных, научных деятелей с представителями средств массовой информации *для информирования по актуальным вопросам, для ответов на вопросы.*

ДМ – An interview given to journalists in order to make an *announcement* or answer questions.

9) Генерализација

Генерализација у суштини не представља посебан механизам већ само резултат специфичног деловања више засебних процеса: додавања семе, губљења семе и семантичке модификације. Узимајући ово у обзир, као и чињеницу да смо у оквиру ње изоловали њене подваријанте – деидеологизацију и деегзотизацију, ради прегледности излажемо је као посебан модел.

а) Генерализација изазвана додавањем семе (2/2)

СТАНДАРДИЗАЦИЈА (енгл. standardization)

ПД – в СССР – установление в государственном масштабе единых норм и требований, предъявляемых к сырью, полуфабрикатам, материалам, производственным процессам, готовым изделиям, приборам и т. д.

СД – 1) установление в государственном масштабе, *а также в рамках междуна-родных организаций* единых норм и требований, предъявляемых к сырью, полуфабрикатам, материалам, производственным процессам, готовым изделиям, приборам и т. д.

б) Генерализација изазвана губљењем семе (2/2)

ДОПИНГ (енгл. doping)

ПД – иначе стимуляторы – фармакологические и другие средства, способствующие быстрой кратковременной стимуляции физической и нервной деятельности организма *спортсмена*; запрещены международными и государственными спортивными организациями; первоначал. использовались в конном спорте.

СД – стимулятор – вещество временно усиливающее физическую и психическую деятельность организма.

И у оквиру генерализације процес губљења семе може да се одвија према моделу из енглеског језика (1/1).

ИНТЕРВЬЮ (енгл. interview)

ПД – 1) предназначенная для распространения в печати, по радио, телевидению беседа в форме вопросов и ответов *с государственными или каким-л. другим деятелем*.

СД – 1) беседа в форме вопросов и ответов на актуальные темы, предназначенная для распространения в средствах массовой информации.

ДМ – A meeting in which someone answers questions about himself or herself for a newspaper article, television show, etc.

10) Деегзотизација (35/35)

Деегзотизација представља варијанту генерализације изазване губљењем семе, јер је дефиниција у секундарном домену изражена уклањањем оне семе из примарног која поседује значење географског распрострањања описане реалије, што говори о њеној интеграцији и у друге културе. Другим речима, оно што се користило и било карактеристично за англофоне државе, народе и њихове културе, сада је постало опште познато и добило општију употребу.

ГОЛЬФ (енгл. golf)

ПД – спортивна игра с мячом и набором клюшек (клэбов); цель игры – прогнать мяч по всем дорожкам к ямкам (лункам) и попасть в каждую из них меньшим числом ударов; *распространена в Англии, США, Канаде.*

СД – спортивна игра с мячом и набором клюшек (клэбов); цель игры – прогнать мяч по всем дорожкам к лункам и попасть в каждую из них меньшим числом ударов.

Реалије западног света из свих сфера, посебно свакодневног живота, постале су доступне руском грађанину и он не само да их прихвата него их у појединим случајевима уврштава у саставни део домаће културе и начина живљења. На лексикографском плану „одомаћење” реалије се реализује у виду уклањања географске или државно-идеолошке одреднице.

11) Деидеологизација (3/3)

Код деидеологизације, као посебног облика генерализације, у примарном домену идеолошки, ознаком капиталистички, буржоазно, социјалистички, маркиране су дефиниције денотата, попут – државе, друштва, класе, предузећа, појединца.

КЛУБ (енгл. club)

ПД – 2) *в социјалистических странах* – културно-просветително учреждение, организујуће досуг населенія и имејуће свој задачеј комунистическое воспитание, самообразование, развитие творческих способностей трудящихся.

СД – 2) културно-просветително учреждение, организујуће досуг населенія (напр., сельский к.)

На учесталост овог језичког процеса пре свега утиче промена идеолошке парадигме у руском друштву: одустајање од комунизма као државне идеологије и прелазак на капитализам и демократију – глобалну идеологију већине светских, поготову напредних држава – условили су на језичком плану губљење потребе за употребом идеолошке семе, тј. за посебним наглашавањем поларизованости појава из капиталистичке и социјалистичке стварности.

Најчешће је деидеологизација интегрисана у дефиницији деегзотизације, будући да се у примарном домену земље одакле долазе англицизми (Велика Британија – Енглеска, САД, Канада, Аустралија), као и земље Западне Европе често дефинишу кроз владајући друштвено-економски систем и поредак – капиализам и буржоазију. Због тога се овај процес као самостална појава углавном односи на укидање идеолошке маркираности некадашњих социјалистичких друштава (в. КЛУБ).

ИМПИЧМЕНТ (енгл. impeachmet) P1 – в ряде *буржуазных* стран (*Англия, США и др.*) – процедура привлечения к суду парламента высших должностных лиц государства.

P2 – в ряде стран – особый порядок привлечения к ответственности и лишения полномочий высших должностных лиц в связи с допущением ими грубых нарушений закона.

в) Генерализација изазвана унакрсном модификацијом (7/7)

РАУНД (енгл. raund)

ПД – 2) * относительно самостоятельный, обособленный этап, тур *трудных и длительных переговоров*.

СД – 2) * самостоятельный этап, тур в *каком-л. процессе*, напр. в переговорах.

У овом случају се уклања сема која указује на нешто конкретно са чиме је реалија у релацији и замењује оном која семеме придаје уопштено значење; у функцији означавања уопштености најчешће се у дефиницији користе неодређена или општа заменица.

Као што смо могли да претпоставимо на основу претходних примера, и у овом случају је посведочено семантичко кретање према енглеском језичком моделу, и то код већине примера (6/6).

БОЙКОТ (енгл. boycott)

ПД – 2) отказ, воздержание *населения* от участия в *выборах* в представительное учреждение буржуазного государства.

СД – 2) * прекращение отношений *с кем-л.* в знак протеста против *чего-л.* (поступка, поведения).

ДМ – Withdrawal from social or commercial interaction or cooperation with a group, nation, person, etc., intended as a protest or punishment.

12) Удвајање семеме и њено преименовање (1/1)

Овај механизам је идентичан, како на језичком тако и на ванјезичком – социолошком плану, удвајању семеме услед преименовања денотата, с тим што се одвија на другом нивоу.

ВОЛЕЙБОЛ (енгл. volley-ball)

ПД – командная спортивная игра с мячом; игроки по определенным правилам, ударяя руками (или другими частями тела выше пояса), стараются послать мяч через сетку и приземлить его на площадку соперника.

СД – командная спортивная игра с мячом; игроки по определенным правилам, ударяя руками (или другими частями тела выше пояса), стараются послать мяч через сетку и приземлить его на площадке соперника; *пляжный в. – бич-волей – один из видов массового упрощенного волейбола, занятия которым проводятся в местах отдыха на песчаных площадках (пляжах).*

СД – БИЧ-ВОЛЕЙ (< енгл. beach volleyball) – то же, что пляжный волейбол (см. волейбол).

ДМ – BEACH VOLLEYBALL – A form of volleyball played on sand, esp. between teams of two players; (also) the ball used in this game.

б) Нулта физичка модификација

На лексикографском плану активност овог процеса своди се на уклањање, односно додавање ознаке *уст.* (устаревшее).

13) Деархаизација (2/2)

Деархаизација у случају нашег примера представља последицу помодне употребе англицизама – чак и када је семема архаизована, враћа се у активну употребу.

ХАВБЕК (енгл. half-back)

ПД – *уст.* в спортивных играх с мячом (напр., в футболе) – полузащитник.

СД – част. спорт. В спортивных командных играх с мячом: полузащитник, один из игроков обороны на фланге.

14) Архаизација (1/1)

Застаревање и пасивизација реалија из процеса људске активности, а уједно и њихових назива, уобичајена је историјска појава, независно од тога када и где су реалије настале, којим механизмом и процесом су именоване у датом језику.

БУЛЬДОГ (енгл. bulldog)

ПД – 2) короткоствольный пистолет.

СД – 2) *уст.* короткоствольный пистолет.

Број примера обухваћен овом појавом довољно говори о предметно-језичкој стабилности и актуелности реалија придошлих из англофоне у руску културу.

Примери из корпуса често су одражавали истовремено деловање неколико различитих процеса код исте лексеме. Тако се код бројних примера семантичка структура проширивала калкирањем новог значења, при чему је оно утицало на њено реструктурирање, док се истовремено нека од семема мењала под утицајем неког типа семантичке модификације.

Поједини процеси, и то: секундарно позајмљивање, улажења жаргонизама и арготизама у књижевни језик, преосмишљавање, развијање делимичне енантиосемије, групна семантичке дупликације, политизација, деполитизација, враћање потиснуте семеме на место основног значења услед деархаизације и деполитизације нису забележени у нашем корпусу.

4. Закључак

Ослањајући се на модел по којем је извршена систематизација и класификација семантичких процеса у лексици руског језика, а који су се одвијали у периоду 1980–2000 када је дошло до бурних промена и трансформација у руском друштву, истраживањем смо дошли до следећих резултата: од 390 издвојених англицизама из лексикографског извора, код 122 је забележена макар једна промена у семантици, настала деловањем већег броја процеса. Мањи број процеса није посведочен у нашем корпусу, што због њихове неактивности, што због неприменљивости на корпус позајмљеница, док смо анализом примера изоловали и неке нове процесе које смо назвали: удвајање семеме и њено преименовање, удвајање семе и њено преименовање, а условно и унакрсна модификација. Будући да се посматрани период карактерише експанзивним процесом позајмљивања лексичких англицизама, пошли смо од претпоставке да се и сама семантичка структура, следећи такав језички тренд, такође мењала, односно ширила деловањем семантичког калкирања. Семантичко калкирање се показало као убедљиво најпродуктивнији процес, заступљен код безмало половине примера са семантичком активношћу. Оно што је важније, а до чега смо нашим истраживањем дошли, јесте присуство калкирања и на нивоу семеме, односно – позајмљивање сема. Још један битан моменат у нашем истраживању јесте потврда деловања глобалног механизма код којег се промена семантичког плана одвија према моделу из енглеског језика. Померања, односно промене према енглеском моделу обухватају не само поменута калкирања, већ и већину преосталих процеса: губљење семеме, унакрсну модификацију, удвајање семеме и њено преименовање, удвајање семе и њено преименовање, а у ширем смислу и деегзотизацију, деидеологизацију и деархаизацију, као и реструктурирање смисаоне структуре. Другим речима, процеси који се одвијају према моделу представљају директну последицу деловања спољашњих фактора, карактеристичних за овај период. Изражено бројкама, од 190 забележених семантичких промена, 152 су директна последица друштвених промена.

Наш допринос проучавању ове проблематике могао би се огледати и у покушају да се за сваки од изолованих процеса да коментар који се тиче објашњења друштвено условљених фактора који су изазвали дату промену. Као генералне промене у руском друштву истраживаног периода које су утицале на семантички динамизам код англицизама предњаче: успостављање демократије, слободе медија, увођење капитализма, отварање

друштва за тековине западне цивилизације, улажење у глобалистичке токове, афирмација енглеског језика.

Литература

- Валгина 2003: Н. С. Валгина, Активные процессы в современном русском языке. Москва: Логос. / N. S. Valgina, Aktivnyye processy v sovremennom russkom iazyke. Moskva: Logos.
- Володарска 2002: Э. Ф. Володарская, Заимствование как отражение русско-английских контактов. Вопросы языкознания, 4, 96–118. / Ё. F. Volodarskaia, Zaimstvovanie kak otrazhenie russko-angliiskih kontaktov. Voprosy iazykoznanii, 4, 96–118.
- Горбов 2015: А. А. Горбов, К вопросу о семантическом калькировании и «вторичном заимствовании» в русском языке рубежа XX–XXI веков. Вопросы языкознания, 1, 87–101. / A. A. Gorbov, K voprosu o semanticheskom kal'kirovanii i vtorichnom zaimstvovanii v russkom iazyke rubezha XX-XXI vekov. Voprosy iazykoznanii, 1, 87–101.
- Дьяков 2012: А. И. Дьяков, Англицизмы: заимствование или словообразование. Филологические науки. Вопросы теории и практики, 5 (16), 72–76. / A. I. D'iakov, Anglicizmy: zaimstvovanie ili slovoobrazovanie, Filologicheskie nauki. Voprosy teorii i praktiki, 5 (16), 72–76.
- Земска 2000: Е. А. Земская, Русский язык конца XX столетия (1985–1995), Москва: Языки русской культуры. / E. A. Zemskaiia, Russkii iazyk konca XX stoletii (1985–1995), Moskva: iazyki russkoii kul'tury.
- Јермакова 2006: О. Ермакова, Семантические процессы в русском языке на рубеже веков. Acta neophilologica, 8, 23–32. / O. Ermakova, Semanticheskie processy v russkom iazyke na rubezhe vekov. Acta neophilologica, 8, 23–32.
- Крысин 2004: Л. П. Крысин, Вторичное заимствование и его описание в толковом словаре. У Л. П. Крысин (ур.), Русский язык сегодня (стр. 143–148). Москва: РАН. / L. P. Krysin, Vtorichnoe zaimstvovanie i ego opisanie v tolkovom slovarе. U L. P. Krysin (ur.), Russkii iazyk segodnia (str. 143–148). Moskva: RAN.
- Ларцева 2014: Е. В. Ларцева, «Американизм» в отечественном и зарубежном языкознании: теоретическое осмысление понятия. Вопросы романо-германской филологии, 3, 55–61. / E. V. Larceva, «Amerikanizm» v otechestvennom i zarubezhnom iazykoznanii: teoreticheskoe osmyslenie poniatii. Voprosy romano-germanskoii filologii, 3, 55–61.

- Маринова 2008: Е. В. Маринова, Деэкзотизација лексики как источник семантического обновления русского языка на рубеже XX—XXI вв. Вестник российского университета дружбы народов. Русский и иностранные языки и методика их преподавания, 3, 16–26. / E. V. Marinova, Deëkzotizaciia leksiki как istochnik semanticheskogo obnoveniia russkogo iazyka na rubezhe XX–XXI vv. Vestnik rossiiskogo universiteta druzhby narodov. Russkii i inostrannye iayzki i metodika ih prepodavaniia, 3, 16–26.
- Стернин 2004: И. А. Стернин, Общественные процессы и развитие современного русского языка, Воронеж: Научное издание. / I. A. Sternin, Obshchestvennye protsessy i razvitie sovremennogo russkogo iazyka, Voronezh: Nauchnoe izdanie.
- Филиповић и Менац 1995–1996: R. Filipović, A. Menac, Semantička adaptacija u rječniku anglicizama u ruskom jeziku: teorija i primjena. Croatica, 42/43/44, 111–124, Filozofski fakultet, Zagreb

Извори

- Ляшевска и Шаров 2009: О. Н. Ляшевская, С. А. Шаров, Частотный словарь современного русского языка (на материалах Национального корпуса русского языка). Москва: Азбуковник. / O. N. Liashevskaiā, S. A. Sharov, Chastotnyi slovar' sovremennogo russkogo iazyka (na materialah Nacional'nogo korpusa russkogo iazyka). Moskva: Azbukovnik. [<http://dict.ruslang.ru/freq.php?>]
- Спиркин, Акчурин и Карпинска 1980: А. Г. Спиркин, И. А. Акчурин, Р. С. Карпинская, Словарь иностранных слов, Москва: Русский язык. / A. G. Spirkin, I. A. Akchurin, R. S. Karpinskaiā, Slovar' inostrannyh slov, Moskva: Russkii iazyk.
- Oxford English Dictionary, [<https://www.oed.com>]

Василие Стоилькович

Татьяна Вулетич

Сузана Стойкович

СЕМАНТИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ В РУССКИХ АНГЛИЦИЗМАХ КАК ПОСЛЕДСТВИЕ ИЗМЕНЕНИЙ В СОВЕТСКОМ/РОССИЙСКОМ ОБЩЕСТВЕ КОНЦА XX ВЕКА

Резюме

Цель данной статьи – исследовать природу и направления активностей семантических процессов в структуре русских англицизмов, происходивших в два последних десятилетия. Этот короткий временной отрезок выбран потому, что он характеризуется бурными и существенными изменениями, постигшими русское общество. Такие социально обусловленные изменения оказались функциональными внешними факторами, влияющими на развитие современного русского языка. Исследование указало на наличие большинства из семантических процессов, определенных наукой на данный период, но в то же время выделило новые процессы, в чем отражается его самый большой вклад. Наиболее продуктивным процессом оказалось семантическое калькирование, а основным направлением, по которому действуют семантические процессы – изменения по модели из английского языка. В статье к большинству процессов приводятся и социологические комментарии, чтобы обозначить конкретные общественные явления, приведшие к определенному изменению в семантической структуре англицизмов.

Ключевые слова: типы семантических изменений, англицизмы, современный русский язык, изменения в русском обществе в конце XX в.